บทความวิชาการ

ช่องว่างของกฎหมายไทยในการนำระบบอัตโนมัติมาใช้ในการทำสัญญาซื้อขาย

พิมพ์พชา วณิชย์กอบจินดา*
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
* Corresponding Author, E-mail: pimpacha_piy@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และระบบอัตโนมัติได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกิดสัญญาซื้อขายอย่างมีนัยสำคัญ จากเดิมที่การทำธุรกรรมตั้งอยู่บนการแสดงเจตนาโดยตรงของมนุษย์ ไปสู่การทำธุรกรรมผ่านอัลกอริทึมซึ่งสามารถสร้าง ส่ง รับ ประมวลผล และตอบสนองต่อข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ได้โดยปราศจากการแทรกแซงโดยตรงของมนุษย์ แม้การทำสัญญาโดยระบบอัตโนมัติจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว และลดต้นทุนทางธุรกรรม แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดข้อท้าทายสำคัญต่อหลักกฎหมายสัญญาแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการแสดงเจตนา ความสมบูรณ์ของสัญญา ความสำคัญผิด และการจัดสรรความเสี่ยงอันเกิดจากความผิดพลาดของระบบ

บทความนี้มุ่งศึกษาประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับความสำคัญผิดและการจัดสรรความเสี่ยงในสัญญาซื้อขายอัตโนมัติภายใต้กฎหมายสัญญาไทย โดยให้ความสำคัญกับคำถามว่า การกระทำของระบบอัตโนมัติจะสามารถถือเป็นการกระทำหรือการแสดงเจตนาของผู้ใช้ระบบได้เพียงใด และคู่สัญญาจะสามารถอ้างความสำคัญผิดได้หรือไม่ ในกรณีที่ระบบก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ผิดพลาด เช่น การกำหนดราคาสินค้าผิดพลาด การส่งคำสั่งซื้อหรือขายที่คลาดเคลื่อน หรือการประมวลผลข้อมูลไม่ถูกต้อง บทความนี้เสนอว่า แม้กฎหมายไทยจะรับรองผลทางกฎหมายของสัญญาที่เกิดขึ้นผ่านระบบข้อความอัตโนมัติภายใต้กฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์แล้วก็ตาม แต่กฎหมายไทยยังมิได้พัฒนาหลักเกณฑ์เฉพาะเกี่ยวกับการถือเอาเจตนาหรือการกระทำของระบบอัตโนมัติเป็นของผู้ใช้ระบบอย่างชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ การปรับใช้หลักกฎหมายสัญญาทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นหลักความสำคัญผิด หลักสุจริต ความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง และการจัดสรรความเสี่ยง จึงยังคงมีความสำคัญในการวินิจฉัยผลทางกฎหมายของความผิดพลาดที่เกิดจากระบบอัตโนมัติ บทความนี้ยังเสนอว่า กฎหมายไทยควรพัฒนากรอบการพิจารณาที่ตั้งอยู่บนฐานของความเสี่ยงให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความแน่นอนมั่นคงของธุรกรรมดิจิทัลกับความเป็นธรรมระหว่างผู้ใช้ระบบ ซึ่งเป็นฝ่ายควบคุมและได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยี กับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอาจเชื่อถือโดยสุจริตต่อผลลัพธ์ที่ระบบแสดงออกมา

คำสำคัญ

สัญญาอัตโนมัติ, สัญญาซื้อขาย, ความสำคัญผิด, การจัดสรรความเสี่ยง, หลักสุจริต

Received: 15/Mar/2026 • Revised: 17/May/2026 • Accepted: 20/June/2026

Legal Gaps in Automated Contracting under Thai Sale Law

Pimpacha Vanichkobchinda
Assistant Professor
School of Law, University of the Thai Chamber of Commerce

Abstract

The rapid development of digital technology, artificial intelligence, and automated systems has significantly transformed the formation of sale contracts. Transactions that were traditionally based on the direct expression of human intention are increasingly conducted through algorithms capable of generating, transmitting, receiving, processing, and responding to electronic data without direct human intervention. While such automated contracting enhances efficiency, speed, and reduces transaction costs, it also raises fundamental challenges for traditional contract law, particularly in relation to the expression of intention, contractual validity, mistakes, and the allocation of risk arising from system errors.

This article examines the legal issues concerning mistake and risk allocation in automated sale contracts under Thai contract law. It focuses on the extent to which the acts of an automated system may be attributed to the system user, and whether a party may invoke mistakes where the system generates erroneous outputs, such as incorrect pricing, erroneous purchase or sale orders, or inaccurate data processing. The article argues that although Thai law recognizes the legal effect of contracts formed through automated message systems under the law on electronic transactions, it has not yet clearly developed a specific doctrine of attribution of intent for automated contracting.

Accordingly, the application of general principles of contract law, including mistake, good faith, gross negligence, and risk allocation, remains essential in determining the legal consequences of automated system errors. The article further suggests that Thai law should develop a clearer risk-based framework that balances the certainty of digital transactions with fairness between the system user, who controls and benefits from the technology, and the other contracting party, who may rely in good faith on the system's output.

Keywords

Automated Contracts, Sale Contracts, Mistake, Risk Allocation, Good Faith

1. บทนำ

สัญญาซื้อขายเป็นหนึ่งในสัญญาที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในระบบกฎหมายเอกชนและระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นกลไกพื้นฐานในการโอนทรัพย์สิน สินค้า และมูลค่าระหว่างบุคคล ในอดีตการเกิดสัญญาซื้อขายมักตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าคู่สัญญาเป็นมนุษย์ที่มีเจตนา รับรู้ข้อมูล ตัดสินใจ และแสดงเจตนาเข้าทำสัญญาด้วยตนเอง แม้การทำสัญญาอาจกระทำผ่านผู้แทน ตัวแทน หรือเครื่องมือสื่อสาร แต่กฎหมายสัญญาแบบดั้งเดิมยังคงถือว่าการแสดงเจตนานั้นสามารถย้อนกลับไปผูกกับเจตนาของบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลได้ อย่างไรก็ตาม ในเศรษฐกิจดิจิทัล ธุรกรรมซื้อขายจำนวนมากมิได้เกิดจากการเจรจาหรือการกดปุ่มยืนยันโดยมนุษย์ทุกครั้งอีกต่อไป แต่เกิดจากระบบอัตโนมัติ เช่น ระบบสั่งซื้อสินค้าอัตโนมัติ ระบบจัดการราคาบนแพลตฟอร์ม e-commerce ระบบ algorithmic trading ระบบ smart contract บน blockchain หรือ AI Agent ที่สามารถค้นหา เปรียบเทียบ ต่อรอง และยืนยันธุรกรรมแทนผู้ใช้ได้ เทคโนโลยีเหล่านี้ทำให้การเกิดสัญญาเร็วขึ้น ลดต้นทุนธุรกรรม และเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ทำให้เกิดปัญหาทางกฎหมายโดยเฉพาะเมื่อระบบประมวลผลผิดพลาดหรือแสดงเจตนาที่ผู้ใช้ระบบมิได้คาดหมาย กล่าวคือ หากระบบอัตโนมัติตั้งราคาสินค้าต่ำผิดปกติ เช่น สินค้าที่ควรมีราคา 100,000 บาท ถูกแสดงราคาเป็น 1,000 บาท และผู้ซื้อกดสั่งซื้อทันที สัญญาซื้อขายเกิดขึ้นแล้วหรือไม่ ผู้ขายสามารถอ้างความสำคัญผิดเพื่อให้สัญญาเป็นโมฆะหรือโมฆียะได้หรือไม่ หากผู้ซื้อไม่ทราบข้อผิดพลาด แต่ราคาต่ำผิดปกติจนบุคคลทั่วไปควรสงสัยหรือผู้ซื้อมีเหตุอันควรรู้หรือไม่ และหากความผิดพลาดเกิดจากการออกแบบอัลกอริทึม ความเสี่ยงจะตกอยู่กับฝ่ายใดระหว่างผู้ขาย แพลตฟอร์ม หรือผู้พัฒนาระบบ ประเด็นดังกล่าวมิใช่เพียงปัญหาทางเทคนิค แต่เป็นปัญหาเชิงหลักการของกฎหมายสัญญา เพราะกระทบต่อองค์ประกอบสำคัญของสัญญา ได้แก่ เจตนา คำเสนอ คำสนอง ความสำคัญผิด ความไว้วางใจโดยสุจริต และการจัดสรรความเสี่ยงระหว่างคู่สัญญา กฎหมายไทยมีเครื่องมือบางประการที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 156 ว่าด้วยความสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม มาตรา 157 ว่าด้วยความสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน มาตรา 158 ว่าด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง และมาตรา 368 ว่าด้วยการตีความสัญญาตามหลักสุจริตและปกติประเพณี รวมถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่รับรองสัญญาซึ่งเกิดจากระบบข้อความอัตโนมัติ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ว่า หลักความสำคัญผิดของกฎหมายไทยสามารถรองรับสัญญาซื้อขายอัตโนมัติได้เพียงใด และควรพัฒนาหลักการจัดสรรความเสี่ยงอย่างไร เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการคุ้มครองเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำสัญญา การคุ้มครองความเชื่อโดยสุจริตของคู่สัญญาอีกฝ่าย และการส่งเสริมความมั่นคงแน่นอนของธุรกรรมดิจิทัล

2. กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ระบบอัตโนมัติในการทำสัญญาซื้อขายในปัจจุบัน

2.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับสัญญาทั่วไปในเรื่องการแสดงเจตนา การเกิดสัญญา ความสิ้นผลของสัญญา แต่ไม่มีบทบัญญัติที่รองรับสัญญาอัตโนมัติหรือสัญญาอัจริยะโดยตรง แต่หากพิจารณาตามหลักกฎหมายซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 149 ได้วางหลักไว้ว่านิติกรรมหมายถึงการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัครมุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และในบรรพ 3 ว่าด้วยซื้อขายมาตรา 453 วางหลักว่าสัญญาซื้อขายเป็นสัญญาที่ผู้ขายโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อและผู้ซื้อตกลงจะใช้ราคาให้แก่ผู้ขาย แต่โครงสร้างดังกล่าวตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า “บุคคล” เป็นผู้แสดงเจตนาและเป็นผู้ทำคำเสนอและคำสนองด้วยตนเองหรือผ่านตัวแทนที่มีอำนาจตามกฎหมาย แต่เมื่อกระบวนการดังกล่าวถูกดำเนินโดยระบบอัตโนมัติแต่กฎหมายไทยกลับยังมิได้บัญญัติหลักเฉพาะที่ตอบโจทย์ความสัมพันธ์แบบใหม่เหล่านี้โดยตรง และในประเด็นเรื่องของการโอนกรรมสิทธิ์และการเกิดของสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่ง หลักทั่วไปสัญญาซื้อขายเกิดขึ้นที่เมื่อคำเสนอ (offer) และคำสนอง (acceptance) ถูกต้องตรงกันกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ตกลงซื้อขายกันจะโอนเป็นของผู้ซื้อทันทีที่เกิดสัญญา[1] โดยคำเสนอต้องเป็นการแสดงเจตนาที่ชัดแจ้งและต้องมีความชัดเจนแน่นอนเพียงพอที่จะทำให้สัญญาเกิดได้ หากคำเสนอของผู้เสนอไม่มีความชัดเจนเพียงพอก็อาจยังไม่เข้าลักษณะของคำเสนอตามกฎหมาย แต่อาจมีลักษณะเป็นคำเชื้อเชิญให้ทำคำเสนอได้ และคำสนองต้องมีลักษณะเด็ดขาดไม่มีเงื่อนไขเพิ่มเติมโดยจะกระทำโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายก็ได้ และเมื่อผู้สนองสนองรับกลับมายังผู้เสนอในช่วงระยะเวลาที่ผู้เสนอกำหนดหรือช่วงระยะเวลาเหมาะสมจึงเกิดสัญญาขึ้นตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 361 “สัญญาระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางย่อมเกิดขึ้นเมื่อคำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ และหากตามเจตนาของผู้เสนอหรือตามปกติประเพณีไม่จำต้องมีคำบอกกล่าวสนอง สัญญาย่อมเกิดเมื่อมีการกระทำใดอันพึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาสนองรับ” เช่น การจัดส่งสินค้า การเริ่มให้บริการ หรือการชำระเงินตามระบบที่คู่กรณีใช้กันอยู่ สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายเปิดช่องยอมรับการสนองรับโดยพฤติการณ์ กล่าวคือ ในบางกรณีไม่จำเป็นต้องส่งคำตอบกลับโดยชัดแจ้ง หากตามเจตนาของผู้เสนอหรือธรรมเนียมทางการค้าถือว่าการกระทำบางอย่างคือการตอบรับ เช่น ผู้ขายเริ่มจัดส่งสินค้าเมื่อได้รับใบสั่งซื้อ หรือระบบอัตโนมัติจับคู่

[1] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 458.

คำสั่งซื้อขายและดำเนินการส่งมอบตามลำดับงานทันที กรณีเช่นนี้สัญญาอาจเกิดขึ้นตั้งแต่เวลาที่มี “การกระทำอันสันนิษฐานได้ว่าเป็นการสนองรับ” โดยไม่ต้องมีข้อความตอบกลับในรูปแบบเดิม บทบัญญัติเหล่านี้สามารถนำมาปรับใช้กับสัญญาอัตโนมัติได้แม้ว่าบทบัญญัติเหล่านี้บัญญัติขึ้นในยุคที่กฎหมายสมมติว่าการทำสัญญา การส่งมอบ และการตรวจรับเป็นกิจกรรมที่มีมนุษย์ควบคุมเป็นหลักก็ตาม

2.2 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่4) พ.ศ.2562

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์รับรองธุรกรรมทางแพ่งและพาณิชย์ที่ดำเนินการโดยใช้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มีผลใช้บังคับได้ และไม่อาจปฏิเสธผลทางกฎหมายเพียงเพราะอยู่ในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์[2] ประกอบกับ มาตรา 13 ที่วางหลักว่าคำเสนอหรือคำสนองอาจทำเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ได้ และห้ามปฏิเสธผลทางกฎหมายเพียงเพราะใช้รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ จึงเห็นได้ว่ากฎหมายไทยยอมรับอย่างชัดเจนว่าการเกิดสัญญาไม่จำเป็นต้องอาศัยกระดาษหรือการลงลายมือชื่อแบบดั้งเดิมเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นบทบัญญัติมาตรา 13/1 และ 13/2 ที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเข้ามาในปี 2562 มีความสำคัญต่อการตีความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 361 ในโลกดิจิทัล กล่าวคือ มาตรา 13/1[3] วางหลักว่า การเสนอทำสัญญาผ่านการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ได้ส่งถึงบุคคลเฉพาะเจาะจงแต่บุคคลทั่วไปเข้าถึงได้ รวมทั้งระบบข้อมูลที่โต้ตอบได้โดยอัตโนมัติ ให้ถือเป็นเพียง “คำเชิญชวนเพื่อทำคำเสนอ” เว้นแต่ข้อความนั้นจะแสดงเจตนาผูกพันอย่างชัดแจ้ง ส่วนมาตรา 13/2 รับรองว่า สัญญาที่เกิดจากการโต้ตอบระหว่างระบบอัตโนมัติกับบุคคลธรรมดา หรือระหว่างระบบอัตโนมัติด้วยกันเอง จะไม่ถูกปฏิเสธความสมบูรณ์หรือการบังคับใช้เพียงเพราะไม่มีมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอน

มาตรา 17/1 ที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมยังได้รับรองสิทธิถอนการแสดงเจตนาในส่วนที่เกิดจากการลงข้อมูลผิดพลาดโดยบุคคลธรรมดาผ่านระบบอัตโนมัติของผู้อื่นเมื่อระบบนั้นไม่มีช่องทางแก้ไขข้อผิดพลาดโดยต้องแจ้งให้อีกฝ่ายทราบในทันทีหลังจากรู้ถึงความผิดพลาดดังกล่าว การแก้ไขดังกล่าววมีการเพิ่มเติมให้ครอบคลุมระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลอัตโนมัติมากขึ้น ซึ่งหมายความว่ากฎหมายยอมรับการมีอยู่และสถานะทางกฎหมายของ AI ให้มีลักษณะใกล้เคียงกับบุคคลในทางกฎหมายในการทำสัญญาซื้อขายสินค้าที่ดำเนินการโดยระบบอัตโนมัติผ่านเทคโนโลยีดิจิตอลไม่ว่าจะเป็นซอฟต์แวร์ แพลตฟอร์มออนไลน์ หรือระบบอัตโนมัติอย่าง AI และมาตรา 22–24 ก็ได้วางหลัก

---

[2] พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544, มาตรา 7.

[3] พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562, มาตรา 13/1 และมาตรา 13/2.

เวลาและสถานที่ส่ง-รับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเกี่ยวพันโดยตรงกับเวลาเกิดสัญญาและเขตอำนาจในคดีซื้อขายอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายซื้อขายของไทยเกี่ยวกับสัญญาอัตโนมัติอาศัยการตีความควบคู่กับพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่4) พ.ศ. 2562

อย่างไรก็ตาม กฎหมายดังกล่าวมุ่งรับรอง “รูปแบบ” ของธุรกรรมมากกว่าจะวางหลักเรื่องการแสดงเจตนาโดยระบบอัตโนมัติในระดับเนื้อหา จึงทำให้ยังคงมีช่องว่างเชิงหลักการอยู่มากเมื่อพิจารณาเฉพาะต่อสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหากพิจารณาว่าระบบอัตโนมัติสามารถถูกตีความเสมือนตัวแทน (agent) ที่ได้รับมอบอำนาจโดยปริยายจากผู้ขายในการแสดงเจตนาเข้าทำสัญญากับบุคคลจริง แต่การเป็นตัวแทนตามกฎหมายไทยก็ต้องมีสภาพบุคคลเช่นเดียวกัน หากถือว่าระบบอัตโนมัติเป็นตัวแทน หลักกฎหมายทั่วไปเกี่ยวกับตัวการตัวแทนก็น่าจะไม่สามารถนำมาใช้กับนิติสัมพันธ์นี้ได้อย่างเหมาะสม

3. กรณีศึกษา (use case) ของประเทศไทยและต่างประเทศในการนำระบบอัตโนมัติมาใช้กับสัญญาซื้อขาย

ในทางปฏิบัติได้เกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับการซื้อขายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์หลายกรณี โดยมีลักษณะร่วมกัน คือผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าผ่านแพลตฟอร์ม e-commerce และใช้ระบบอัตโนมัติในการกำหนดราคาและยืนยันคำสั่งซื้อ ทำให้อาจเกิดข้อพาทเกี่ยวกับความผิดพลาดของระบบหรือการตั้งค่าที่ไม่ถูกต้อง ส่งผลให้ราคาสินค้าถูกแสดงต่ำกว่าความเป็นจริงอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การซื้อขายผ่าน platform อีคอมเมิร์ซในตลาด เช่น สินค้าที่ควรมีราคา 10,000 บาท ถูกแสดงเป็น 1000 บาท ผู้บริโภคจำนวนมากได้กดสั่งซื้อสินค้าและดำเนินการชำระเงินผ่านระบบ ซึ่งระบบของแพลตฟอร์มได้ดำเนินการยืนยันคำสั่งซื้อโดยอัตโนมัติ ต่อมาเมื่อผู้ขายตรวจพบความผิดพลาดดังกล่าว จึงปฏิเสธการส่งมอบสินค้า โดยอ้างว่าราคาที่แสดงเป็นความผิดพลาดของระบบ และไม่มีเจตนาจะเสนอขายในราคาดังกล่าว สัญญาซื้อขายจึงยังไม่เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ ข้อพิพาทจึงเกิดขึ้นระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายว่าสัญญาซื้อขายได้เกิดขึ้นแล้วหรือยัง ผู้ขายมีหน้าที่ต้องส่งมอบสินค้าตามราคาที่ปรากฏหรือไม่

ดังนี้ การวิเคราะห์การเกิดสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 453 สัญญาซื้อขายจะเกิดขึ้นเมื่อคู่สัญญาตกลงเสนอสนองถูกต้องตรงกันเกี่ยวกับทั้งตัวทรัพย์สิน ปริมาณ ประเภทและราคา โดยการตกลงดังกล่าวต้องเกิดจากการแสดงเจตนาที่ตรงกันตามหลักนิติกรรมตามมาตรา 149 ปัญหาคือ การแสดงสินค้าและราคาบนแพลตฟอร์มควรถือเป็น “ข้อเสนอ” หรือเพียง “คำเชิญให้เสนอ” หากถือเป็นเพียงคำเชิญให้เสนอ การกดสั่งซื้อของผู้บริโภคจะเป็นข้อเสนอและ

สัญญาจะยังไม่เกิดขึ้นจนกว่าผู้ขายจะยอมรับ ดังนั้น กรณีแพลตฟอร์มออนไลน์ควรพิจารณาในลักษณะเดียวกับการแสดงสินค้าในร้านค้า หากนำมาตรา 361 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาประกอบกับมาตรา 13 มาตรา 13/1 และมาตรา 13/2 แห่งพระราชบัญญัติพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ จะได้ข้อสรุปว่า

(1) หน้าแสดงสินค้าในแพลตฟอร์มออนไลน์โดยทั่วไปมักเป็นเพียง “คำเชิญชวนเพื่อให้ผู้บริโภคทำคำเสนอซื้อ”ไม่ใช่ข้อเสนอที่ผูกพันในทันที

(2) การกด “สั่งซื้อ” หรือการส่งคำสั่งผ่านระบบจึงมักเป็นคำเสนอของผู้ซื้อ และ

(3) สัญญาจะเกิดเมื่อระบบของผู้ขายหรือผู้ให้บริการได้ส่งคำสนองกลับไปถึงผู้ซื้อ หรือเมื่อมีการกระทำตามระบบที่กฎหมายหรือธรรมเนียมปฏิบัติถือว่าเป็นการสนองรับ ส่วนการที่ระบบของแพลตฟอร์มได้ดำเนินการยืนยันคำสั่งซื้อโดยอัตโนมัติ การยืนยันดังกล่าวถือเป็น “การตอบรับ” ตามกฎหมายหรือไม่ เช่น ระบบยืนยันรับคำสั่งซื้อที่มีลักษณะผูกพันทางกฎหมาย หรือเริ่มกระบวนการชำระราคา/ส่งมอบโดยอัตโนมัติ

ประเด็นนี้มีความสำคัญมากต่อการวิเคราะห์ อุปกรณ์อัจฉริยะ (smart devices) ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างคอมพิวเตอร์ (electronic data interchange: EDI) แชทบอท (chatbots) กระบวนการเจรจาอัตโนมัติ (automated negotiation) และชุดคำสั่งคอมพิวเตอร์สำหรับการซื้อขายโดยอัตโนมัติ (algorithmic trading) หากระบบถูกตั้งค่าให้รับคำสั่งซื้อโดยอัตโนมัติและยืนยันกลับทันที การยืนยันนั้นย่อมทำหน้าที่เป็นคำสนอง และสัญญาย่อมเกิดโดยไม่จำเป็นต้องมีมนุษย์กดอนุมัติเป็นรายครั้ง เนื่องจากพระราชบัญญัติพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์รับรองผลของการกระทำผ่านระบบอัตโนมัติไว้แล้วโดยตรง ทั้งนี้ ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของกฎหมายไทย การตอบรับต้องเป็นการแสดงเจตนาโดย “บุคคล” แต่อย่างไรก็ตาม ระบบอัตโนมัติไม่ใช่บุคคลในทางกฎหมายจึงไม่อาจมีเจตนาในตัวเองได้ ส่งผลให้ไม่สามารถรองรับการทำสัญญาโดยระบบอัตโนมัติได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น การกระทำของระบบควรถูกตีความว่าเป็นการแสดงเจตนาของผู้ขายหรือไม่ ซึ่งกฎหมายไทยยังไม่รองรับหลักการ “Attribution of Intent” ที่โยงความรับผิดไปยังผู้ใช้ระบบที่ชัดเจนเหมือนในกฎหมายต่างประเทศ

กรณีศึกษาเกี่ยวกับปัญหาความผิดพลาดของระบบอัตโนมัติหรือการตั้งค่าที่ไม่ถูกต้องในการซื้อขายสินค้าผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ (system error) เช่น การตั้งราคาผิดโดยระบบ การคำนวณส่วนลดผิด การตัดสต็อกผิด หรือการยืนยันคำสั่งซื้อผิดอันเกิดจากซอฟต์แวร์มากกว่าความเข้าใจผิดของมนุษย์โดยตรง อาจนำหลักการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดมาใช้ตีความกระกระทำของระบบ

อัตโนมัติบางกรณีได้ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 156 บัญญัติว่า “การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมมีผลให้นิติกรรมเป็นโมฆะ” แต่บทบัญญัตินี้เกิดขึ้นภายใต้บริบทของการสำคัญผิดของ “บุคคล” มิใช่ความผิดพลาดในระบบอัตโนมัติเพราะในโลกดิจิทัลความผิดพลาดอาจไม่ได้เกิดจากเจตนาของผู้ขายหรือผู้ซื้อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากเกิดจากการออกแบบระบบ การเขียนโค้ด การเชื่อมต่อข้อมูล หรือการตั้งค่าพารามิเตอร์ของแพลตฟอร์ม เมื่อกฎหมายยังไม่มีหลักเฉพาะในการกระจายความเสี่ยงจากความผิดพลาดเชิงระบบ (machine generated error) จึงทำให้ต้องย้อนกลับไปใช้หลักสำคัญผิด ซึ่งอาจไม่เหมาะสมและไม่ละเอียดพอสำหรับการจัดสรรความรับผิดระหว่างผู้ขาย ผู้ซื้อ ผู้พัฒนาแพลตฟอร์ม และผู้ให้บริการระบบชำระเงิน มาตรา 156 ถูกออกแบบมาสำหรับความผิดพลาดของมนุษย์ มิใช่ความผิดพลาดของระบบอัตโนมัติ ดังนั้น บทบัญญัติมาตรา 156 จึงอาจไม่ครอบคลุมสถานการณ์ที่เกิดจากอัลกอริทึมหรือข้อบกพร่องของซอฟต์แวร์ (software defect) อย่างสมบูรณ์

ดังนั้น แม้ผู้ซื้อจะได้ชำระเงินแล้ว แต่หากยังไม่มีการตอบรับที่สมบูรณ์ สัญญาอาจยังไม่เกิดขึ้น ดังนั้น การชำระเงินเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดสัญญาซื้อขาย หากองค์ประกอบเรื่องเจตนายังไม่ครบถ้วน แต่ในกรณีเป็นปัญหาข้อผิดพลาดที่เกิดจากสั่งซื้อผิดของผู้ใช้งานระบบอัตโนมัติ กฎหมายก็มีกลไกเยียวยาโดยให้สิทธิผู้ใช้ในเรื่องของการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิด (input error) เช่น กดจำนวนผิด ใส่ตัวเลขผิด เลือกตัวเลือกผิด ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ได้แก้ไขเพิ่มเติม[4] เพื่อรองรับการซื้อขายผ่านสัญญาอัตโนมัติซึ่งเป็นบทสำคัญเมื่อเกิดปัญหาการกำหนดราคาโดยใช้อัลกอริทึม (algorithmic pricing) หรือการสั่งซื้อผิดจากระบบอัตโนมัติโดยผู้ใช้ หากผู้ให้บริการแพลตฟอร์มหรือคู่สัญญาอีกฝ่ายออกแบบระบบโดยไม่มีปุ่มทบทวน ไม่มีช่องแก้ไข ไม่มีหน้าสรุปคำสั่ง หรือไม่มีวิธีย้อนกลับเมื่อผู้ใช้พลาด กฎหมายเปิดทางให้ผู้ใช้ถอนการแสดงเจตนาเฉพาะส่วนที่เกิดจากการลงข้อมูลผิดพลาดที่เกิดขึ้นผู้ใช้แก่ความผิดพลาดที่เกิดจากเกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ผิดพลาดได้หากเข้าเงื่อนไขตามกฎหมาย

4. ช่องว่างของกฎหมายไทยในการนำระบบอัตโนมัติมาใช้ในกระบวนการของนิติกรรมสัญญา

กฎหมายไทยโดยเฉพาะพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ได้มุ่งรับรองความมีผลใช้บังคับของธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์เป็นหลัก แต่ยังมิได้ออกแบบมาเพื่อรองรับ

[4] พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562, มาตรา 17/1.

พฤติกรรมของระบบอัตโนมัติที่ตัดสินใจเองอย่างครบถ้วน ดังนั้น จากตัวอย่างของกรณีศึกษาต่าง ๆ จึงพบว่ามีข้อจำกัดและช่องว่างทางกฎหมายหลายประการ ได้แก่

ช่องว่างประการแรก กฎหมายรองรับการมีผลของสัญญา แต่ไม่รองรับความผิดพลาดของระบบ ตามกฎหมายไทยได้บัญญัติกลไกการเยียวยาในกรณีการลงข้อมูลผิดพลาดผ่านระบบอัตโนมัติไว้ในมาตรา 17/1 ของพระราชบัญญัติธุรรมอิเล็กทรอนิกส์ โดยเปิดโอกาสให้บุคคลธรรมดาสามา รถถอนการแสดงเจตนาได้ หากเป็นการลงข้อมูลผิดพลาดและระบบของอีกฝ่ายไม่มีช่องทางแก้ไข อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวมีลักษณะจำกัดขอบเขตเฉพาะความผิดพลาดที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ (input error) เท่านั้น มิได้ครอบคลุมกรณีที่ความผิดพลาดเกิดจากตัวระบบเอง เช่น ระบบกำหนดราคาผิด (automated pricing error) ระบบแชตบอตตอบรับเงื่อนไขผิด (chatbot misrepresentation) อัลกอริทึมซื้อขายส่งคำสั่งผิด (algorithmic execution error) ผลคือ ผู้ใช้งานระบบไม่สามารถอาศัยมาตรา 17/1 เป็นกลไกเยียวยาได้ ส่งผลให้เกิดช่องว่างในการคุ้มครองสิทธิของคู่สัญญาทำให้มีความเสี่ยงในการรับผิดจากความผิดพลาดของระบบ

ช่องว่างประการที่สอง คือการขาดหลักเกณฑ์กำหนดขอบเขตความผูกพันของระบบอัตโนมัติ กฎหมายไทยยังมิได้กำหนดอย่างชัดเจนว่า การกระทำอันไม่คาดหมายของระบบอัตโนมัติจะผูกพันเจ้าของระบบในระดับใด โดยเฉพาะในกรณีที่ระบบกระทำเกินกว่าที่ตั้งค่าไว้ จึงต้องอาศัยหลักทั่วไปของกฎหมายแพ่ง เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 168 ซึ่งกำหนดให้ตีความการแสดงเจตนาตามเจตนาอันแท้จริงและพฤติการณ์แวดล้อม อย่างไรก็ตาม หลักดังกล่าวถูกออกแบบมาเพื่อการแสดงเจตนาของมนุษย์ มิใช่ระบบ AI ที่สามารถเรียนรู้และสร้างผลลัพธ์ใหม่ได้เอง ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนในการตีความว่าการกระทำของระบบควรถือเป็นเจตนาของผู้ใช้หรือไม่

ช่องว่างประการที่สาม คือความไม่ชัดเจนระหว่างคำเชิญชวนให้ทำคำเสนอกับคำเสนอ กล่าวคือ การแสดงสินค้าและราคาในเว็บไซต์หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ควรถือเป็นข้อเสนอที่ผูกพันแล้วหรือเป็นเพียงการเชิญให้ผู้ซื้อยื่นข้อเสนอเข้ามาก่อน หากถือเป็นข้อเสนอ เมื่อผู้ซื้อกดสั่งซื้ออาจทำให้สัญญาเกิดขึ้นทันที แต่ถ้าถือเป็นเพียงคำเชิญให้ทำคำเสนอ การกดสั่งซื้อของผู้ซื้ออาจเป็นเพียงข้อเสนอ และสัญญาจะยังไม่เกิดจนกว่าผู้ขายหรือระบบของผู้ขายจะยืนยันคำสั่งดังกล่าว ซึ่งกฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติเฉพาะที่ชี้ขาดปัญหานี้โดยตรง ทำให้เกิดความไม่แน่นอนในกรณีที่มีการใช้ระบบอัตโนมัติ อาทิ ระบบยืนยันโดยอัตโนมัติ (auto confirmation) หรือระบบจับคู่คำสั่งซื้อขายอัตโนมัติ

ข้อไม่ชัดเจนนี้มีผลโดยตรงต่อคำถามสำคัญว่าสัญญาเกิดเมื่อใดและความเสี่ยงตกแก่ฝ่ายใด โดยเฉพาะเมื่อสินค้าในระบบมีจำนวนจำกัด ราคาเปลี่ยนแบบการกำหนดราคาแบบไดนามิก

(dynamic pricing) หรือมีการยืนยันชำระเงินและตัดสต็อกโดยอัตโนมัติ แม้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์จะรับรองความมีผลของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ แต่ไม่ได้วางหลักเฉพาะว่าในกระบวนการซื้อขายออนไลน์ผ่านระบบอัตโนมัตินั้น ข้อความประเภทใดควรมีสถานะเป็นข้อเสนอหรือคำสนอง ทั้งนี้ ตามมาตรา 13/1 ของพระราชบัญญัติธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ การแสดงข้อมูลผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์โดยทั่วไปถือเป็นเพียงคำเชิญชวนให้ทำคำเสนอ เว้นแต่จะระบุเจตนาผูกพันอย่างชัดแจ้ง

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของระบบอัตโนมัติ เช่น แชทบอทหรือผู้ช่วยเสมือน (virtual assistant) ที่มีการสื่อสารมีลักษณะคล้ายมนุษย์ อาทิ ระบบใช้ถ้อยคำว่า “ตกลงตามนี้ค่ะ” หรือ “ยืนยันคำสั่งซื้อเรียบร้อยแล้ว” หรือ “คำสั่งซื้อเสร็จสมบูรณ์” ข้อความดังกล่าวเป็นเพียงข้อมูลหรือเป็นการตอบรับข้อเสนอ ซึ่งนำไปสู่การเกิดของสัญญา กฎหมายไทยยังไม่มีหลักเกณฑ์เฉพาะในการแยกแยะว่ากรณีดังกล่าวว่าข้อความหรือพฤติกรรมของระบบแบบใด หรือขั้นตอนทางเทคนิคใด จะถือว่าเป็นเพียงการสื่อสารเบื้องต้น หรือเป็นการแสดงเจตนาที่ก่อผลผูกพันทางสัญญาแล้ว เพราะถ้าหากระบบตอบว่า “คำสั่งซื้อของท่านได้รับการยืนยันแล้ว” หลังลูกค้ากดชำระเงิน (checkout) เสร็จ หากระบบภายในยังไม่ได้ตรวจสต็อกหรืออนุมัติราคา หรือยังมีข้อความระบุว่า “รอร้านค้าตรวจสอบสต็อก” จะถือว่ามีการตอบรับคำเสนอหรือยังเป็นเพียงการ “รับทราบคำสั่ง” ก็ยังเป็นเรื่องที่ตีความได้หลายทาง และความคลุมเครือนี้ยิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อใช้ผู้ช่วยเสมือนหรือแชตบอตที่ออกแบบให้พูดคล้ายพนักงาน ผลคือ ผู้ใช้ระบบ ผู้ประกอบการ และคู่สัญญาอีกฝ่ายต้องแบกรับความไม่แน่นอนทางกฎหมายสูงกว่าธุรกรรมแบบดั้งเดิมโดยเฉพาะเมื่อ AI มีความสามารถในการโต้ตอบ เจรจา และสร้างข้อความใหม่ได้ซับซ้อนยิ่งกว่าเดิม

ช่องว่างประการที่สี่ คือ กฎหมายไทยในปัจจุบันยังไม่มีหลักเกณฑ์ในการจัดสรรความเสี่ยงจากการใช้ระบบอัตโนมัติในกระบวนการทำสัญญา พระราชบัญญัติธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มิได้กำหนดหลักเกณฑ์เฉพาะในการ จัดสรรความเสี่ยงว่าเมื่อใดความเสี่ยงควรตกอยู่กับผู้ใช้ระบบ ผู้พัฒนาระบบ หรือผู้ให้บริการแพลตฟอร์ม เมื่อเกิดความผิดพลาดหรือการกระทำที่ไม่คาดหมายจากระบบอัตโนมัติจึงทำให้เกิดช่องว่างในการคุ้มครองคู่สัญญา ในทางปฏิบัติจึงต้องอาศัยการตีความตามหลักทั่วไปของกฎหมายสัญญา เช่น หลักการแสดงเจตนา หลักความสุจริต และพฤติการณ์แวดล้อมของแต่ละกรณี ซึ่งนำไปสู่ความไม่แน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายโดยเฉพาะเมื่อระบบอัตโนมัติมีบทบาทแตกต่างกันในแต่ละรูปแบบของธุรกรรม เช่น ในกรณีอุปกรณ์อัจฉริยะ ความเสี่ยงมักตกอยู่กับผู้ใช้งานเนื่องจากเป็นผู้ตั้งค่าและควบคุมระบบ ขณะที่กรณีของแชทบอทหรือผู้ช่วยเสมือนความเสี่ยงอาจตกอยู่กับผู้ประกอบการ เนื่องจากเป็นผู้พัฒนาและนำระบบมาใช้ในการสื่อสารกับลูกค้า ส่วนกรณีระบบ

แลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างคอมพิวเตอร์ระหว่างองค์กร ความเสี่ยงมักถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าในสัญญาระหว่างคู่ค้า

ช่องว่างประการที่สี่ คือกฎหมายซื้อขายของไทยยังไม่รับรองการยอมรับเงื่อนไขโดยระบบอัตโนมัติอย่างชัดแจ้ง กล่าวคือ การซื้อขายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์แทบทั้งหมดอาศัยข้อกำหนดการใช้งาน (terms of use) การคลิกยอมรับ (click-wrap) การเรียกดูยอมรับ (browse-wrap) หรือข้อกำหนดมาตรฐานรูปแบบอื่นเป็นฐานในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขาย ผู้ซื้อ และแพลตฟอร์ม แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 3 มิได้มีบทบัญญัติที่วางหลักเกณฑ์นี้โดยเฉพาะจึงไม่ชัดเจนว่าเงื่อนไขที่ซ่อนอยู่ในลิงก์ การกดปุ่มตกลงหรือแม้แต่การทำงานของแชทบอทที่เข้าถึงระบบโดยอัตโนมัติจะก่อผลเป็นการยอมรับข้อสัญญาเพียงใด ประเด็นนี้เชื่อมโยงโดยตรงกับการใช้ระบบอัตโนมัติในกระบวนการซื้อขาย เช่น ระบบจัดซื้อขององค์กรที่เชื่อมผ่านระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างคอมพิวเตอร์ระหว่างองค์กร หรือ API กับผู้ขาย เมื่อคำสั่งซื้อและคำยืนยันเกิดขึ้นระหว่างระบบกับระบบโดยไม่มีมนุษย์อ่านเงื่อนไขในแต่ละครั้ง กฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติชัดเจนว่าการยอมรับเงื่อนไขดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างไร และขอบเขตการผูกพันเพียงใด แนวทางสากลภายใต้กฎหมายต้นแบบของ UNCITRAL ให้ความสำคัญกับการรับรองข้อความอิเล็กทรอนิกส์และการทำธุรกรรมผ่านระบบอัตโนมัติในลักษณะที่เป็นกลางทางเทคโนโลยีมากกว่า[5] แต่กฎหมายไทยยังไม่พัฒนาไปถึงจุดที่กำหนดเกณฑ์เชิงเนื้อหาเรื่องการยินยอมโดยอัตโนมัติอย่างชัดแจ้ง

แนวทางของ UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce ในเรื่องการก่อให้เกิดสัญญาและความสมบูรณ์ของสัญญา (Formation and Validity of Contracts) ได้ยอมรับว่าการทำธุรกรรมผ่านระบบอัตโนมัติสามารถก่อให้เกิดผลทางกฎหมายได้ (Article13)[6] มาตรานี้มุ่งสร้างความชัดเจนว่าสัญญาที่เกิดจากระบบอัตโนมัติหรือการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์มีผลผูกพันตามกฎหมายเช่นเดียวกับสัญญาในรูปแบบดั้งเดิม รวมทั้งยอมรับว่าการกระทำของระบบควรถูกถือว่าเป็นการ

---

[5] United Nations, *United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts* (New York: United Nations, 2005), https://uncitral.un.org/en/texts/ecommerce/conventions/electronic_communications.

[6] United Nations Commission on International Trade Law, *UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996* (New York: United Nations, 1999), https://www.etda.or.th/getattachment/2f605599-6299-45d2-b247-aa83380c64e7/UNCITRAL-Model-Law-on-Electronic-Commerce-(1996).aspx.

กระทำของบุคคลที่ควบคุมระบบนั้น (Article13)[7] หากนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้กับกฎหมายไทย จะช่วยลดความไม่แน่นอนในประเด็นการเกิดสัญญาและความรับผิดจากความผิดพลาดของระบบได้อย่างมีนัยสำคัญ

ช่องว่างประการสุดท้าย คือบทบาทและความรับผิดของแพลตฟอร์มยังไม่ถูกเชื่อมเข้ากับกฎหมายซื้อขายโดยตรงในระดับนิติสัมพันธ์ กล่าวคือ ปัจจุบันการซื้อขายจำนวนมากมิได้เป็นความสัมพันธ์สองฝ่ายระหว่างผู้ขายและผู้ซื้ออีกต่อไป แต่เป็นความสัมพันธ์สามฝ่ายหรือหลายฝ่าย โดยมีแพลตฟอร์มเป็นตัวกลางที่เชื่อมต่อการแสดงเจตนาเข้าทำสัญญา เช่น วิธีแสดงราคา วิธีตัดสต็อก วิธีจับคู่คำสั่งซื้อ วิธีชำระเงิน และกลไกการคืนเงินตลอดจนกลไกการระงับข้อพิพาทระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อเองด้วย

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยควรมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 เพื่อรองรับคำเสนอและคำสนองในสัญญาอัตโนมัติ ตลอดถึงการเกิดและการมีผลบังคับใช้สัญญาอัตโนมัติโดยการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้มีความชัดเจนมากขึ้นและสามารถรองรับรูปแบบธุรกรรมใหม่ที่ AI สามารถตัดสินใจหรือดำเนินการแทนมนุษย์ได้ด้วยตนเอง และทำให้การพิจารณาคดีของศาลมีความเป็นหนึ่งเดียวมากขึ้น ดังนี้

(1) ควรพิจารณาปรับปรุงบทบัญญัติให้รองรับการใช้ AI และระบบอัตโนมัติอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการกำหนดนิยามของระบบอัตโนมัติ “AI Agent” หรือระบบอัตโนมัติ รวมถึงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแสดงเจตนาโดยระบบอัตโนมัติ

(2) ควรกำหนดบทบัญญัติรองรับความเสี่ยงจากความผิดพลาดเชิงระบบ (machine-generated error) โดยเฉพาะ กล่าวคือควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายโดยกำหนดหลักเกณฑ์ให้คู่สัญญาสามารถให้รองรับในกรณีที่ความคลาดเคลื่อนเกิดจากระบบอัตโนมัติ ให้ผู้ใช้งานมีสิทธิขอเพิกถอนหรือแก้ไขการแสดงเจตนาได้ หากพิสูจน์ได้ว่าเป็นความผิดพลาดที่ไม่อาจคาดหมายได้โดยสมเหตุสมผล

(3) ควรพัฒนาหลักการจัดสรรความรับผิดระหว่างผู้พัฒนา ผู้ควบคุมระบบ และผู้ใช้งานสำหรับสัญญาอัตโนมัติ โดยอาจกำหนดให้ความเสี่ยงตกอยู่กับฝ่ายที่มีอำนาจควบคุมระบบและสามารถคาดหมายความเสียหายได้มากกว่า เช่น ผู้ประกอบการที่นำระบบ AI มาใช้ในการสื่อสารกับ

[7] Ibid.

ลูกค้าควรต้องรับความเสี่ยงจากการแสดงออกของระบบในระดับหนึ่ง ขณะที่ในกรณีที่ผู้ใช้เป็นผู้กำหนดค่าการทำงานของระบบเอง ความเสี่ยงอาจตกอยู่กับผู้ใช้ ทั้งนี้ การมีหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะช่วยลดความไม่แน่นอนทางกฎหมายและเพิ่มความสามารถในการคาดการณ์ผลลัพธ์ของข้อพิพาท

(4) ควรกำหนดสถานะทางกฎหมายของระบบอัตโนมัติในลักษณะเป็นตัวแทนอิเล็กทรอนิกส์ (electronic agent) เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงกับหลักกฎหมายตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้อย่างเป็นระบบ การยอมรับสถานะดังกล่าวจะช่วยให้สามารถกำหนดขอบเขตความรับผิดของผู้ใช้งานระบบได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในกรณีที่ระบบกระทำเกินขอบเขตที่ตั้งค่าไว้

(5) ควรกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบการในการออกแบบและควบคุมระบบให้ชัดเจน เช่น การมีระบบตรวจสอบความผิดพลาด การมีช่องทางแก้ไขข้อมูลก่อนยืนยันธุรกรรม และการมีระบบหยุดการทำงานในกรณีฉุกเฉิน ทั้งนี้ เพื่อป้องกันความเสียหายตั้งแต่ต้นทาง และลดภาระของระบบกฎหมายในการแก้ไขข้อพิพาทภายหลัง

นอกจากการแก้ไขกฎหมายเดิมแล้ว ประเทศไทยควรพิจารณาตรากฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ (AI Act) เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการกำกับดูแลกสัญญาอัตโนมัติอย่างเป็นระบบ โดยอาจศึกษาแนวทางจาก EU AI Act ของสหภาพยุโรป (European Union) ซึ่งให้ความสำคัญกับหลักความโปร่งใส (transparency) ความสามารถในการอธิบายการตัดสินใจของระบบ (explainability) ความรับผิดชอบของผู้พัฒนาและผู้ใช้งาน (accountability) และการกำกับดูแลโดยมนุษย์ (human oversight) เพื่อช่วยสร้างมาตรฐานกลางในการใช้ AI ในภาคธุรกิจ รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการ

บรรณานุกรม

United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL). United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts. New York: United Nations, 2005. https://uncitral.un.org/en/texts/ecommerce/conventions/electronic_communications.

United Nations. UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996 (with additional article 5 bis as adopted in 1998). https://www.etda.or.th/getattachment/2f605599-6299-45d2-b247-aa83380c64e7/UNCITRAL-Model-Law-on-Electronic-Commerce-(1996).aspx.

รูปแบบการอ้างอิงบทความนี้แนะนำ

พิมพ์พชา วณิชย์กอบจินดา. “ช่องว่างของกฎหมายไทยในการนำระบบอัตโนมัติมาใช้ในการทำสัญญาซื้อขาย.” (2569) ปีที่ 18 (1) วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 55-68.